

Posudek disertační práce

Název: Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku

Autorka: Mgr. Tereza Skákalová

Studijní program: Speciální pedagogika

Oponent: doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.

Disertační práce Mgr. Skákalové je zaměřena na tu skupinu osob se zdravotním postižením, která je početná, přitom diferencovaná na tři segmenty s výrazně odlišnými charakteristikami, ale která je pro společenskou majoritu do značné míry neviditelná. To však specifické problémy a potřeby osob, o které tu jde, vůbec neumenšuje, neboť ty se často až v závažných momentech existenčního ba i existenciálního rázu vyjevují jako limitující faktory jejich znevýhodnění. Jestliže se navíc jedná o osoby dospělého věku nacházející se v podstatě vně formalizovaného vzdělávacího systému „na volné noze“, pak je prozkoumání sociálních dopadů jejich vady věcně užitečné a lidsky cenné.

K formální stránce:

Požadavky na disertační práci jsou v tomto směru naplněny víc než dostatečně. Nejen rozsahem textu, ale též záběrem zdrojové literatury. Rozumí se samo sebou, že jde o publikace na dané úrovni poznání, nejen naší ale i zahraniční provenience. Poznávám jen, že při takovém počtu titulů odborné literatury je vhodné oddělovat časopisecké a zejména publicistické práce od pojednání knižních. Autorka v dobrém úmyslu popsat i historické peripetie zkoumaných otázek sahá po titulech jí dostupných, ty však většinou více reprodukují tradovaná sdělení než prokazují reálný běh věcí. Poněvadž tento aspekt nebyl předmětem vlastní autorčina zkoumání, pouze to konstatuji, ale nevytýkám. Přes široký obsahový záběr, který si autorka naordinovala, text logicky strukturovala a jazykově podala tak, že se dobře čte. S uznáním konstatuji, že se neztotožnila s mnohmluvným odbornickým stylem, kterým je bohužel i náš obor zamořován. Prostě měla co říci...

Připojené přílohy pojednáváné tématické okruhy práce vhodně dokreslují. Originální je zařazení anekdot ze světa sluchově postižených, ostatně humor je kořenem života.

K metodologii práce:

V části, kterou označujeme za teoretickou, je pojednáno i o vkladu, kterého se osobám se sluchovým postižením dostává, než dosáhnou věku dospělého. Je tak patrné, že se jejich životní peripetie nacházejí v kontinuu něčeho, co žijí celý život – a co nabývá jen jiné podoby. Bez vzhledu do poznatků z období „předdospělosti“, a tedy bez potřebného longitudinálního přístupu, bychom těžko chápali dopad takových zjištění, jako že například na 90% speciálních škol se využívá český znakový jazyk, ale jen menšina zde působících pedagogů má pro to dostatečnou erudici (viz s. 96)!

Bylo velmi rozumné, že při zpracování a vyhodnocování zjištěných dat autorka volila kvalitativní metody – a to nejen s ohledem na celkové počty respondentů, ale i proto, že zaznamenávala subtilní jevy psychologické povahy, které se např. vztahovaly k utváření rozdílné skupinové identity prelingválně neslyšících, ohluchlých a nedoslýchavých. Nesklouzla tak při hodnocení sociálních dopadů sluchové vady k sociologizujícím konstruktům, kteréžto pojetí v podobě „disability studies“ dorazilo i k nám.

K obsahovému zaměření práce:

Sociální dopady sluchové vady na dospělé osoby autorka rozebírá v oblasti kulturní, jejímž jádrem je vývoj názorů na reedukaci osob se sluchovým postižením (jazykový problém, školství), v oblasti společenské (účast na kulturním životě), v oblasti pracovního uplatnění a v systému podpůrných služeb. Jako klíčový problém vidím otázku zaměstnanosti, jenže v této záležitosti autorka v podstatě jen konstatuje potíže, ale dostatečně je neanalyzuje. Jestliže více než třetina neslyšících z jistého kraje byla v roce 2006 nezaměstnaná (viz s. 103), když jinde to patrně bylo podobné – a asi to nebude lepší ani v roce 2014 – jeví se mi jako zjednodušující spatřovat příčiny tohoto stavu především v komunikačních bariérách. Soudím, že tu všeobecně jde o zásadní nedocnění pracovního potenciálu, který tito lidé mají, a který by bylo možno uplatnit i za časů, kdy klasická řemesla sice upadají, ale začíná se pociťovat nedostatek kvalifikovaných řemeslníků. Dopracuje se naše speciální pedagogika i ke schopnosti ekonomické argumentace či aspoň jistého interdisciplinárního přesahu tam, kde se dosud dovolávala hlavně humanity? Je to tedy problém jistěže širší, ne jen Mgr. Skákalové a její disertační práce.

Ony sociální dopady jsou zkoumány z úhlu pohledu odborníků na samotné osoby se sluchovým postižením, na základě názorů laické veřejnosti na tytéž osoby a konečně dle toho, jak společenské postavení těchto osob hodnotí odborníci. Velmi cenné jsou názory sluchově postižených na to, jak se jim žije v naší společnosti (viz kap. 5.2).

Za nejhodnotnější části práce považuji diskusi, komparaci výsledků této práce se závěry jiných výzkumů a doporučení pro speciálněpedagogickou praxi. Jistě o tom pofereuje autorka při obhajobě. (K doporučením aspoň ve formě zmínky, poněvadž je to mimo téma, bych přidal zacílení speciálněpedagogického působení na slyšící rodiče neslyšících dětí. – Autorka uvádí, že se to týká 90 až 95% neslyšících dětí. Viz s. 19. – Odhaduji, že zde jsou velké rezervy pro socializaci neslyšících, které se jako osobnostní deficity mohou projevit v dospělosti.)

Nyní několik dílčích poznámek:

Terminologie: Je to až evergreen současné podoby našeho oboru. Na rozdíl od dob Zemanových, kdy se řešil obsah odborných pojmů, jeví se mi dnešní podoba tohoto problému v lepším případě jako výslednice nedomluvy našich vysokoškolských pracovišť, v horším případě jako důsledek touhy jednotlivců po originalitě. Jak s tím pak má doktorand zacházet?

Komunikace versus dorozumívání: Už Sovák ve sporu s Kábelem razil zásadu, že primárně jde o věcné a smysluplné dorozumívání a ne o ulpívání na attributech formálního a povrchního komunikování. (Dopady upřednostňování komunikace jsou citelné i ve veřejném prostoru, kdy něco „nebylo komunikováno“...)

Ač autorka uvažuje kriticky a samostatně, najdou se v práci místa, kde by vlastní úvaha neškodila. Viz Michalíkův výčet problémů týkajících se společenského postavení občanů se zdravotním postižením na s. 86.

Možné otázky k obhajobě:

1. Měli by sami lidé z okruhu osob se sluchovým postižením „jít naproti“ slyšící majoritě a usilovat o prohloubení vzájemného porozumění? Jestliže ano, jakým způsobem?
2. V jakých věkových skupinách a v jakých společenských okruzích má opodstatnění výuka znakového jazyka?
3. Je ona „postojová hluchota“ Neslyšících skutečně zdravým vyvrcholením vývoje identity sluchově postiženého jedince?

Závěr:

Mgr. Tereza Skákalová prokázala mimořádný vhled nejen do teoretických, ale i praktických otázek spojených s tématem její disertační práce – přitom nesklouzává ani k akademismu a ani k praktikismu. Závěry, které vyvozuje, jsou původní a neotřelé. Shrnujícím výrazem tohoto mého hodnocení je proto **jednoznačné doporučení její práce k obhajobě**. Jsem přesvědčen, že se i tohoto závěrečného doktorandského úkolu zhostí přesvědčivě a úspěšně.

V Praze 2. 12. 2014

doc. PhDr. Boris Titzl, Ph.D.